

PIGEON, Martin; McDONALD, David A.; HOEDEMAN, Olivier y KISHIMOTO, Satoko (eds.) (2013)

Remunicipalización. El retorno del agua a manos públicas

Amsterdam: Transnational Institute, 154 p.

ISBN 978-94-6228-049-6

«No és una paraula fàcil de dir, però la remunicipalització és una tendència creixent i apassionant en el sector de l'aigua». Així comença aquest llibre del Corporate Europe Observatory, el Transnational Institute i el Municipal Services Project, la primera publicació sobre aquesta nova tendència mundial de remunicipalització dels serveis d'aigua urbans, impulsada per un degoteig de casos que entre 2009 i 2013 ha duplicat el nombre del període anterior (1997-2008) i que ja frega el centenar. A la llista destaquen les «capitals» de la Unió Europea —París i Berlín—, juntament amb altres grans ciutats del nord —Atlanta, Houston o Budapest— i del sud —Buenos Aires, Bogotà o Johannesburg—, com també municipis més petits, amb experiències a casa nostra com les d'Arenys de Munt i el Figaró-Montmany.

A través de cinc estudis de cas geogràficament dispersos —localitzats sobre un mapamundi a la primera pàgina: París (Europa), Dar es Salaam (Àfrica), Buenos Aires (Amèrica del Sud), Hamilton (Amèrica del Nord) i l'experiment a escala nacional de Malàisia (Àsia)—, el llibre examina per què i com han tingut lloc les transicions de l'abastament privat d'aigua al públic, a partir d'un conjunt de criteris d'èxit (equitat, participació, sostenibilitat, solidaritat, qualitat del servei i del lloc de treball, etc.) que permeten avaluar aquestes experiències des d'una perspectiva de la gestió pública i progressista. El llibre s'estructura en set capítols, escrits per sis autors diferents, que s'encadenen amb fluïdesa: la introducció, amb el títol «La remunicipalització funcional», és una avantsala de la metodologia utilitzada i els resultats que s'exposen en els

capítols següents, dedicats en profunditat a cadascun dels cinc estudis de cas, més un últim capítol conclusiu que recull les reflexions sobre el futur immediat de la remunicipalització posant el focus al sud d'Europa, on la profunda crisi econòmica, la manca de liquiditat de molts ajuntaments i les mesures d'austeritat imposades per les institucions europees estan donant un nou i injustificat impuls vers la privatització. A Catalunya, tal com denuncia la Plataforma Aigua és Vida, «l'acompliment del dèficit pressupostari per part del govern de la Generalitat ha tornat a agafar el cicle de l'aigua com a boc expiatori», fent referència al traspàs d'una part important del cànon de l'aigua, un impost amb finalitat «ecològica» recaptat per la ja depauperada Agència Catalana de l'Aigua a l'empresa mixta metropolitana, constituïda en un 85% per la multinacional Agbar-Suez. Amb els exemples de remunicipalització del llibre, es fa evident que aquí, directament, naveguem a contra corrent.

Comencem per París, cas presentat com a simbolisme i èxit al cor de l'aigua privada per l'autor d'aquest capítol, perquè és una derrota en camp propi de dues de les companyies multinacionals de l'aigua més grans del món, Veolia i Suez, les quals es repartien l'abastament d'aigua de la ciutat des de 1985 (i Veolia la facturació des de 1860) per la línia que traça el riu Sena. La decisió de remunicipalitzar va ser política —i segons sembla, a títol personal— de l'alcalde socialista entrant el 2001, Bertrand Delanoë, que a partir dels resultats d'una sèrie d'auditories va poder constatar l'opacitat absoluta amb què operaven les companyies privades i es va comprometre a recuperar el ser-

vei d'aigua si era reescollit. Dit i fet, el subministrament d'aigua va ser transferit entre 2009 i 2010 a Eau de Paris, la nova entitat pública creada per l'Ajuntament per gestionar el cicle integral de l'aigua. Durant el primer any, el nou operador va aconseguir estalviar 35 milions d'euros i, en conseqüència, les tarifes van baixar un 8%. Però encara més important, la nova gestió es basa en un contracte per objectius amb la ciutat (socials, de millora ambiental, de cooperació internacional, de transparència, de servei de qualitat, d'investigació i sensibilització, etc.), amb una perspectiva holística i a llarg termini. Tot i que no va ser un procés gens fàcil, la remunicipalització ha estat un èxit i ha desencadenat un autèntic tsunami en el sector de l'aigua que ha mostrat a tot el món que la gestió pública, si es fa bé, és la millor opció possible per als interessos dels ciutadans i la sostenibilitat.

A Dar es Salaam, la ciutat més gran de Tanzània, la situació és més dramàtica segons el mateix autor. Abans de la privatització, imposada pel Banc Mundial l'any 2003, l'estat dels sistemes d'aigua i sanejament era deplorable i les expectatives d'augmentar la cobertura i la fiabilitat del servei, altes. Per això, davant la inacció de l'operador privat, el Govern va decidir suspendre el contracte només vint-i-un mesos després i assumir el control de tota la companyia, rebatejada amb el nom de Corporació d'Aigua i Sanejament de Dar es Salaam (Dawasco). El nou operador ha aconseguit algunes millores en l'ampliació del servei i la reducció dels nivells de fuites, però encara és molt lluny de la universalització i es mantenen les desigualtats socials en l'accés a l'aigua. Això, afegit als problemes estructurals del sistema —la necessitat de millorar el sanejament, augmentar la producció buscant noves fonts, implantar comptadors, etc.— i locals —principalment, la venda il·legal d'aigua i la disminució dels recursos hídrics— fa que les necessitats de finançament superin

els esforços econòmics del Govern i que aquest depengui dels donants internacionals. Com a conseqüència, l'actuació de Dawasco es veu limitada per les estrictes condicions de recuperació de costos implícites en el contracte. Tal com sentència l'autor, a Dar es Salaam el poder dels donants internacionals ha denegat qualsevol aspiració de subordinar la rendibilitat econòmica a les metes socials.

En el cas de Buenos Aires, la remunicipalització (2006) també va començar quan el Govern estatal, presidit aleshores per Néstor Kirchner, va interrompre la concessió a la meitat d'un contracte de trenta anys amb una filial de Suez, davant l'incompliment sistemàtic dels objectius establerts mentre els beneficis de la companyia es disparaven. La nova empresa pública Agua y Saneamientos Argentinos (AySA), de la qual un 10% és propietat del sindicat de treballadors, tenia com a objectiu principal universalitzar l'accés a l'aigua i al sanejament als deu milions d'habitants de l'àrea metropolitana. En els cinc primers anys, ha aconseguit resultats impressionants en l'expansió de la cobertura als barris més pobres, mitjançant la creació de cooperatives de treball amb participació dels ciutadans (programa Agua + Trabajo). Només amb aquesta iniciativa es van connectar 700.000 nous usuaris. No obstant això, tal com reconeixen els autors, el nou servei públic no és perfecte, ja que va ser establert amb urgències i amb poc debat públic. A més, ha d'afrontar el repte d'assegurar una gestió sostenible de l'aigua que cobreixi tot el cicle, però és un pas en la bona direcció, i ara les persones i no pas els beneficis econòmics són la primera prioritat.

A Hamilton, la pressió de la societat civil i alguns representants polítics dels districtes urbans va marcar la diferència i va permetre posar l'atenció en els defectes del contracte i la mala gestió de l'operador privat d'aigua, de manera que, quan es van fixar les condicions per a la licitació (2004), cap de les empreses candi-

dates no va voler assumir les obligacions que establia el nou contracte. Tot i que la majoria del consistori era favorable a la participació privada, a la ciutat no li va quedar més remei que fer-se càrrec de la gestió dels sistemes d'aigua. No obstant això, com diu l'autor, era una victòria que necessitava defensar-se, i el nou operador públic estaria sotmès a les mateixes exigències de la licitació i a un sistema d'informes de rendiment que, any rere any, va documentar uns resultats impressionants en termes d'estalvi, eficiència i transparència. A més, la ciutat actualment està millor posicionada per afrontar els problemes més urgents i els reptes ambientals associats al llac Ontario. L'èxit de la remunicipalització dels sistemes d'aigua a la ciutat canadenca pot servir de plataforma per promoure els valors «d'allò públic» en altres serveis municipals, com ara residus, energia o sanitat.

Finalment, la reforma del sector de l'aigua a Malàisia és una mica diferent de la resta de casos del llibre perquè va tenir lloc a escala nacional. Malàisia és un país ric en recursos hídrics i des de la independència (1957) el Govern federal va prioritzar el subministrament d'aigua assequible i universal com a objectiu clau de desenvolupament, i es va assolir una taxa d'accés per sobre del 90% però mantenint les tarifes baixes gràcies als subsidis. Durant la dècada dels anys vuitanta, el ràpid creixement del sector industrial va afavorir la privatització dels serveis d'aigua locals i se'n va millorar la infraestructura, però també va comportar augmentos del preu i de la desigualtat entre estats rics i pobres. Entre 2005 i 2006, el Parlament Federal va modificar la Constitució i va aprovar dues lleis

per assignar-se les competències estatals i recuperar, així, el control sobre els serveis d'aigua i harmonitzar-ne la gestió a tot el país. Amb l'objectiu d'aconseguir la recuperació total de costos a llarg termini, es pretenia aprofitar els «beneficis» del sector públic per obtenir finançament i els del sector privat per prestar el servei de manera eficient mitjançant la corporatització. Tanmateix, els resultats fins al moment han estat mixtos: la centralització per escassa flexibilitat i l'enfocament sobre la prestació dels serveis en comptes de la gestió integral dels recursos hídrics per parcial han aigualit l'impacte potencialment molt més ampli de la *renacionalització*.

És cert, doncs, que no és una paraula fàcil de dir, ni tampoc un procés senzill d'implementar, però cada vegada sona amb més força en el sector de l'aigua i, com diu el refrany castellà, «cuando el río suena, agua lleva». Quan la privatització fa aigües o projecta massa ombres, és important que la ciutadania coneguem la *remunicipalització* i, sobretot, que la practiquem i la compartim, i aquesta és la contribució del llibre. De lectura àgil i engrescadora, el text aborda amb rigor científic i esperit crític el fenomen de la remunicipalització i el situa en un debat més ampli sobre alternatives a la privatització de l'aigua.

Maria Vallès Casas

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Geografia

maria.valles@uab.cat

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/dag.219>

